

знаходяться з використанням методу найменших квадратів, що вивчається в курсі вищої математики.

Висновки. Інтеграція предметів у сучасній вищій школі – реальна потреба часу щодо забезпечення формування всебічно розвинутої особистості. Проте інтеграція навчальних предметів не повинна стати механічною діяльністю по їх об'єднанню та взаємопроникненню. Цей процес вимагає суттєвих змін змісту, структури навчальних предметів, виділення та підсилення в них спільних ідей, теоретичних понять, прикладних аспектів. Проте слід відмітити і той факт, що впровадження інтеграції має супроводжуватися певними умовами, серед яких ми виділяємо спорідненість навчальних дисциплін, спільність або наближеність об'єктів вивчення, уніфікованість понятійно-категорійного апарату, наявність загальних методів і теоретичних концепцій побудови. Лише за таких умов можлива ефективна реалізація інтеграційних процесів у практику навчання щодо якісної підготовки фахівців.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Вважаємо доцільним розробку та впровадження у навчальний процес інтеграційних курсів фізико-математичного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братко А. А. Моделирование психической деятельности / А. А. Братко, П. П. Волков. – М. : Мысль, 1969. – 384 с.
2. Максимова В. Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы : учебное пособие по спецкурсу для пед. ин-тов / В. Н. Максимова. – М. : Просвещение, 1987. – 157 с.
3. Антонов Н. С. Слагаемые знаний (О межпредметных связях в учебном процессе) / Н. С. Антонов. – Архангельск : Сев.-зап. кн. изд., 1969. – 153 с.
4. Махно М. Г. Фізика : Лабораторний практикум / М. Г. Махно, Л. О. Сердюк, О. Д. Філенко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2004. – 93 с.

УДК 378

І. В. Кірсева,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Бердянський державний педагогічний
університет)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩІ

Постановка проблеми. Навчальний процес у вищій школі відповідно до Болонського процесу, що поступово впроваджується в Україні, має бути спрямований на підготовку освіченого фахівця, який уміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у діяльності. Успіх підготовки фахівців залежить від багатьох факторів, одним з яких є самостійна робота студентів. У процесі впровадження кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами. Тому основним завданням викладача

стає не репродуктивне викладання набору готових знань, а організація активної самостійної роботи студентів.

Нині зростає рівень інтелектуальних запитів студентів і водночас з'являються нові технології навчання, з якими має бути обізнаний кожний майбутній фахівець. Молодому спеціалісту, який не навчався у ВНЗ самостійно здобувати знання, буде не просто розвинути в собі ці якості в професійній діяльності. Щоб виконати завдання, які постали перед вищою школою, потрібно вдосконалювати навчально-виховний процес, розробляти нові методи і форми взаємодії викладача і студента, стимулювати самостійну навчальну діяльність молоді, оскільки життя довело, що тільки ті знання, які людина набула самостійно, завдяки власному досвіду, думці й діям, стають справді її здобутком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з посиленням ролі самостійної роботи у навчально-пізнавальному процесі актуальною стала проблема раціональної організації самостійної роботи з урахуванням готовності до неї студентів. Учені й педагоги-практики завжди приділяли багато уваги вивченню різних аспектів, пов'язаних із самостійною роботою. У наукових працях В. Буряка, Б. Єсіпова, А. Івасишина, В. Луценко, П. Підкасистого, Н. Шишкіної та інших досліджувались сутність поняття самостійної роботи, принципи її організації, розглядалися різні класифікації, вивчались методи, форми, засоби проведення самостійної роботи, розроблялись методики планування, організації та контролю самостійної роботи.

Проблему організації самостійної роботи студентів досліджували М. Гарунов, О. Євдокимов, С. Заскалета, І. Шайдур та інші. У працях К. Бабенко, О. Мороза, В. Тесленка та інших відображені особливості організації самостійної роботи студентів на молодших курсах. Управлінням самостійної роботи студентів у позааудиторний час займалися Л. Клименко, В. Шпак та інші. Навчання студентів вмінню планувати свою пізнавальну діяльність досліджували А. Лошак, О. Козак, М. Красницький та інші. Системному підходу в організації самостійної роботи студентів присвячені праці Г. Гнитецької, Л. Заякиної та ін.

Метою статті є надання практичної допомоги студентам під час організації активної самостійної роботи, забезпечення їх розвитку до професійної самоосвіти.

Психологічною умовою успішності самостійної роботи студентів є формування в них стійкого інтересу до обраної професії і методів оволодіння її особливостями, що залежать від таких параметрів: взаємини між викладачами і студентами в освітньому процесі; рівень складності завдань для самостійної роботи; залучення студентів у формуючу діяльність майбутньої професії.

Як будь-який вид людської діяльності, навчальна діяльність із психологічної точки зору являє собою процес розв'язування специфічних задач. Відмінність навчальних задач від інших полягає в тому, що їхньою метою є зміна самого суб'єкта, яка полягає в оволодінні визначеними способами дії, а не в зміні предметів, з якими він діє. Необхідність у постановці і розв'язанні таких задач виникає перед суб'єктом лише в тому випадку, якщо йому необхідно опанувати такими способами дії, в основі яких

лежать узагальнення теоретичного матеріалу.

Розглядаючи навчальну діяльність як процес розв'язання задач, варто виділити її ланки. По-перше, постановка навчальної задачі. У педагогічній психології відомо, що ціль виникає в результаті конкретизації змістовних мотивів діяльності. Функцію таких мотивів може виконати тільки інтерес до змісту засвоєваних знань. Без такого інтересу неможлива не тільки самостійна постановка навчальної задачі, але і прийняття задачі, поставленої педагогом. Тому навчання, що має за свою мету підготовку студентів до самостійної навчальної діяльності, повинне забезпечити, перш за все, формування таких інтересів. По-друге, застосування оптимальних способів розв'язування задачі. Між навчальною діяльністю під керівництвом викладача і самостійних її форм існує принципове розходження. Коли викладач веде студентів від поняття до дійсності, такий хід має силу тільки методичного прийому. Коли мова йде про формування поняття шляхом самостійної роботи з навчальними матеріалами і засобами, умови діяльності рішуче змінюються. Першим серед цих умов є формування способів логічного аналізу джерел навчальної інформації, зокрема, способи логічного аналізу інформаційних моделей, у яких фіксується зміст наукових понять, що одночасно складає одну з найважливіших задач навчання, розрахованого на підготовку студентів до самостійної навчальної діяльності. Другою важливою умовою переходу до самостійної навчальної діяльності є оволодіння продуктивними способами розв'язування навчальних задач. Забезпечення цієї умови практично неможливе без активної методологічної і методичної участі викладача [3, с.114]. По-третє, здійснення контролю й оцінки за ходом і результатом розв'язання задачі. Формування контрольно-оцінних операцій повинне йти від оволодіння способами контролю й оцінки дії викладача й інших студентів через контроль і оцінку власної роботи під керівництвом викладача до самоконтролю і самооцінки освітньої діяльності. Залежно від місця і часу проведення самостійної роботи студентів, характеру керування нею з боку викладача і способу контролю за її результатами розрізняють на такі її види: самостійна робота під час основних аудиторних занять (лекцій, семінарів, лабораторних робіт); самостійна робота під контролем викладача у формі планових консультацій, творчих контактів, заліків та іспитів; позааудиторна самостійна робота при виконанні студентом домашніх завдань навчального і творчого характеру.

Звичайно ж, самостійність перерахованих вище видів робіт досить умовна, і в реальному освітньому процесі ці види поєднуються. У цілому ж, самостійна робота студентів під керуванням викладача є педагогічним забезпеченням розвитку цільової готовності до професійної самоосвіти, дидактичний засіб освітнього процесу, штучна педагогічна конструкція організації і керування діяльністю тих, хто навчається. Таким чином, самостійну роботу студентів структурно можна розділити на дві частини: організовану викладачем і самостійну роботу, що студент будує за своїм розсудом, без контролю безпосередньо з боку викладача (підготовка до лекцій, лабораторних і практичних занять, заліків, колоквіумів тощо).

Керування самостійною роботою студентів – це, насамперед, уміння оптимізувати процес поєднання цих двох частин. Зміст

організованої самостійної роботи студентів може бути описаний у робочій програмі кожної дисципліни і спрямований на розширення і поглиблення знань, а на старших курсах – також на засвоєння міжпредметних зв'язків. “Самостійна робота студентів з кожної дисципліни навчального плану повинна забезпечити: системність знань та засобів навчання; володіння розумовими процесами; мобільність і критичність мислення; володіння засобами обробки інформації; здібність до творчої праці” [5, с. 84]. Основні форми організації самостійної роботи студентів у вітчизняних і закордонних вищих навчальних закладах, власне кажучи, не мають відмінностей і визначаються такими параметрами: зміст навчальної дисципліни, рівень освіти і ступінь підготовленості студентів, необхідність упорядкування навантаження студентів при самостійній роботі.

Виходячи з цих параметрів, можуть бути запропоновані такі форми організації самостійної роботи студентів: реферати (з дисциплін гуманітарного і соціально-економічного блоку), семестрові завдання (із загальнотехнічних і спеціальних дисциплін), курсові роботи (із загальнотехнічних і спеціальних дисциплін), курсові проекти (з загальнотехнічних і випускаючих кафедр), атестаційні роботи бакалавра, спеціаліста, магістра. Форму організації самостійної роботи студентів пропонують кафедри, розробляючи робочі програми дисциплін. При цьому вони можуть встановити й інші форми, не зазначені вище, якщо з ними погоджується науково-методична рада з напрямку підготовки фахівців (чи спеціальності).

Студенти на перших заняттях інформуються викладачем про організацію самостійної роботи з відповідної дисципліни – обов'язкові та вибіркові завдання, терміни їх виконання, кількість балів за кожний вид робіт, час проведення консультацій. Варто зазначити, що в умовах упровадження вітчизняної кредитно-модульної системи окремі науковці для підвищення ефективності самостійної роботи пропонують увести нові форми та методи її проведення. Зокрема: 1) опрацювання теоретичних засад прослуханого лекційного матеріалу; 2) вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання; виконання домашніх завдань; 3) читання відповідних розділів у підручниках і посібниках, професійно орієнтоване читання методичних статей; 4) підготовка до семінарських, практичних (лабораторних) занять; 5) підготовка до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; 6) систематизація вивченого матеріалу з курсу перед написанням підсумкових робіт з модулів та іспитів; 7) відпрацювання тренінгових програм (завдань) з навчальних дисциплін; 8) виконання індивідуальних завдань (написання реферату за заданою проблематикою; 9) підготовка критичного есе на статті зарубіжних і вітчизняних авторів за визначеною тематикою; 10) пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою курсу; аналітичний розгляд наукової публікації; 11) рецензування методичних статей за схемою (назва статті, вихідні дані, тема статті, актуальність теми, основні положення статті, загальні висновки статті); 12) використання методичного матеріалу; складання списку статей з певної теми і анотування кількох, що найбільше

сподобались; 13) підготовка коротких повідомлень методичного характеру; 14) індивідуальні завдання, які виконуються студентами самостійно за умов консультування викладачем у разі потреби.

Ефективність організації самостійної роботи підвищуються під час виконання завдань за допомогою інформаційно-пошукової діяльності в мережі Інтернет, зокрема пошук і обробка інформації, написання свого варіанта плану лекції, написання фрагмента лекції, підготовка фрагмента практичного заняття, написання і захист реферату-огляду, аналіз і оцінювання рефератів з теми, підготовка доповіді на певну тему, презентація проектів, складання бібліографічного списку, ознайомлення з професійними телеконференціями, аналіз обговорення актуальних проблем, рецензія на сайт із певної теми, складання тематичного каталогу існуючих сайтів, рецензії на освітні сайти з предмета.

Одним із головних аспектів організації самостійної роботи є розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою студентів. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, вноситься на підсумковий контроль разом з тим, який опрацьовувався під час аудиторних навчальних занять.

Контроль самостійної роботи студентів включає: відповідь на контрольні або тестові питання, перевірку конспекту, перевірку рефератів, перевірку розв'язаних задач, перевірку розрахунків, перевірку виконаних графічних вправ і завдань, перевірку виконаних індивідуальних завдань.

Висновки. У керівництві самостійною роботою студентів можна відзначити три аспекти: організаційну, методичну і контрольну. Усе сказане підкреслює необхідність спеціальної (ураховуючи психологічну природу цього явища) організації самостійної роботи не скільки викладачем, скільки самим студентом. У той же час організація самостійної роботи піднімає цілий ряд питань, що свідчать про готовність до неї самого студента як суб'єкта цієї форми діяльності. Не менш важливою ланкою самостійної роботи є належний контроль за її виконанням, що здійснюється викладачем після її виконання студентами. З методичної точки зору, перш за все, варто вказати студенту не тільки учини, але й це зробити. Необхідне створення спеціальних посібників, методичних вказівок, рекомендацій і навчальних програм, які передбачали б організацію самостійної роботи.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Одним з показників успішності освіти є рівень самостійності студентів, необхідної для прийняття студентом рішень у процесі подолання навчальних труднощів. Саме тому вища школа поступово переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю студентів, формування у них навичок самостійної творчої роботи. Самостійна робота студентів, підходи до якої потребують докорінних змін, на сучасному етапі повинна стати основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Самостійна робота студентів / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 433 с.

2. Буряк В. Керування самостійною роботою студентів / В. Буряк // Вища школа. – 2001. – № 4-5. – С.48 – 52.

3. Викладач вищої школи : психолого-педагогічні основи підготовки : навч. посіб. / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко ; [за заг. ред. О. Г. Мороза]. – К. : НПУ, 2006. – 208 с.

4. Гарунов М. Г. Дидактичні основи організації самостійної роботи студентів на практичних заняттях / М. Г. Гарунов. – М. : МВСО СРСР, 1991. – 16 с.

5. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б. П. Есипов. – М. : Гос. учебно-педагог. изд-во министерства просвещения РСФСР, 1961. – 239 с.

6. Заїка О. Психологічні запитання організації самостійної роботи студентів у ВНЗ / О. Заїка // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 5 – С.13-32. – № 6. – С.21–32.

7. Підкасистий І. Ф. Педагогічні технології / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов [за заг. ред. І. Ф. Прокопенко]. – Х. : Колегіум, 2006. – 224 с.

8. Солдатенко М. М. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу / М. М. Солдатенко // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 3-5.

УДК 378:81'271

К. Я. Климова,
доктор педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет)

ЗАСОБИ МЕДІА-ДИДАКТИКИ У ПЛОЩИНІ НАВЧАННЯ І САМОНАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми. Потужним джерелом мовно-мовленнєвого навчання та самонавчання майбутніх учителів є мас-медіа – засоби масової комунікації (ЗМК). Як важіль суспільної думки, мас-медіа здатні впливати на розум і почуття широких верств населення і навіть маніпулювати ними. У Словнику термінів з культури мови Л. Струганець під масовою комунікацією розуміє “спосіб спілкування людей за допомогою засобів масової інформації. Масова комунікація є дієвим чинником формування громадської думки, світогляду людей, впливу на їхню поведінку, розвиток культури, освіти тощо” [3, с. 35]. Цілком закономірно, що компетентний учитель, який характеризується високим рівнем сформованості знань з української мови та відповідними умінями і навичками їх використання у різних комунікативних ситуаціях, повинен відчувати себе не просто свідомим реципієнтом, а медіатором – лідером громадської думки.

У контексті інтерактивного українськомовного навчання студентів педагогічних університетів доцільно розглянути проблему використання засобів медіа-дидактики. **Мета статті** – привернути увагу викладачів ВНЗ до проблеми впливу засобів масової комунікації на формування мовної особистості студента – майбутнього вчителя – та обґрунтувати доцільність використання засобів медіа-дидактики у процесі українськомовного навчання.